

टिप्पणी र समाचार

तिलौलाकोटमा जापानको रिशो विश्वविद्यालय र यस विभागले संयुक्त रूपमा गरिरहेको उत्खनन कार्य जापानी दल फर्केपछि पनि विभागका प्राविधिज्ञहरूद्वारा चालु नै राखियो। त्यसपछि खास गरी पश्चिमी र भित्री भागका सुरक्षित रेखाहरूमा मात्र यी कार्यहरू सीमित रहे। उक्त उत्खनन कार्यहरूबाट प्राप्त सबूतहरूको अध्ययन हुँदैछ र अहिलेसम्मको अध्ययनको प्रतिवेदनअनुसार उक्त उत्खनन कार्यलाई धेरै नै उत्साहप्रद ठहराउन सकिन्छ। यस बारे पूर्ण विवरण र अन्तिम प्रतिवेदनको लागि हामीहरूले केही समय पर्खनुपर्नेछ। यो प्रतिवेदन तयार गर्ने कार्यमा यस विभागका अन्वेषण तथा उत्खनन शाखाका प्रमुख श्री तारानन्द मिश्र प्रयत्नशील हुनुहुन्छ।

प्राप्त परिणाममध्ये अति चाखलाग्दो एउटा १९ फीट चौडा राम्ररी बनाएको सडक देखिएको छ। यस बारे योभन्दा पहिले पनि सूचित गरिसकिएको छ।

प्राचीन स्मारकहरूको मर्मत तथा जीर्णोद्धार गरिएको संबन्धमा भक्तपुरको प्रसिद्ध दत्तात्रेय मन्दिरको जीर्णोद्धार कार्य प्रगतिमा छ। यसरी नै ललितपुरको महापाल तथा काठमाण्डुको महामञ्जुश्री मन्दिर आदि प्रमुख छन्।

यस पटक यस विभागले संचालन गरेका कार्यक्रमहरूमध्ये "नेपाली कला" नामक १९६६ को प्रदर्शनीको क्याटलगमा नपरेका केही हुंगाका, काठका र धातुका मूर्तिहरूको छनौट गरिएका छन्। ती कलाकृतिहरू जून २८ तारिख १९६८ मा टोकियोमा हुने "नेपाली कला प्रदर्शनी"मा प्रदर्शित गरिनेछन्। श्री ५ को सरकार पुरातत्व विभाग, युमोरी सिम्बुम र रिशो विश्वविद्यालयहरूको संयुक्त आयोजनामा हुने उक्त प्रदर्शनीमा यूरोपमा भएका १९६६-६७ का प्रदर्शनीभन्दा बढ्ता नेपाली कलाकृति प्रदर्शित गरिनेछन्।

राष्ट्रिय अभिलेखालयका श्री बाबुकृष्ण ढकालले एउटा महत्वपूर्ण प्राप्तिका संबन्धमा विभागको ध्यान आकर्षित

गर्नुभयो। विवरण यस प्रकार छ। हाँडीगाउँमा एउटा मन्दिरको लागि जग खन्दा केही पाका ईटहरू फेला परे। यी ईटहरू लगभग १३ इञ्च × ८ १/४ इञ्च × २ १/४ इञ्च छन्। तिनीहरूमध्ये धेरैजसोमा "श्री महासामन्तांशुवर्मणः" भन्ने अक्षर अंकित छन्। यी अक्षरहरू संस्कृत भाषामा लेखिएका छन् र लिपि प्राचीन लिच्छवि देखिन्छ। यी ईट पुरातत्व विभागमा राखिएका छन्।

यो महत्वपूर्ण भग्नावशेष निःसन्देह नै अंशुवर्मासंग संबन्धित छ, जव उनी शिवदेवको अधीनमा केवल एउटा महासामन्त मात्र थिए। यस खोजले हामीहरूलाई लिच्छविकालीन नेपालबारे अझै बढी महत्वपूर्ण विषयहरू पत्ता लगाउन प्रोत्साहित पाउँछ।

यस पटक करीब एक महीनासम्मका लागि लेडेनको इथ्नोलोजी म्यूजियमका निर्देशक श्री डा. पी. एच. पट गत मार्च र अप्रिल महीनामा यूनेस्कोका तर्फबाट नेपालका म्यूजियमहरूको अध्ययन गरी तिनीहरूको विकास गर्ने बारे आफ्नो राय र सल्लाह दिन आउनुभएको थियो। यो अध्ययनभ्रमणको व्यवस्था श्री ५ को सरकारको अनुरोधमा संयुक्त राष्ट्रसंघले गरेको थियो।

डा. पी. एच. पटपछि श्री जोन पोलाको श्री कोनाराड वाइजे. काठमाडौं आउनुभयो। श्री पोलाको नेपालमा सांस्कृतिक दृष्टिकोणबाट पर्यटनको विकासका संबन्धमा प्रतिवेदन र संभावनाको विचार गर्न आउनुभएको थियो। श्री कोनाराड, डा. पट र श्री पोलाकोबाट प्रस्तुत प्रतिवेदनहरूलाई यूनेस्को सचिवालयकातर्फबाट समन्वय गर्न आउनुभएको थियो। यसको साथसाथै एशियाका निम्ति अन्तरराष्ट्रिय म्यूजियम संगठनका प्रमुख डा. ग्रेसमोरले पनि काठमाडौं आउनुभई विभागका उच्च अधिकारीसंग छलफल गरी संग्रहालयको निरीक्षण गर्नुभयो।

संसारको एक प्रसिद्ध धार्मिक स्थल लुम्बिनीको विभिन्न किसिमहरूबाट विकास गर्न आवश्यकताअनुसारको प्रारम्भिक सर्वेक्षणको कार्य संयुक्त राष्ट्रसंघबाट खटिइ-

आएका विशेषज्ञहरूबाट शुरु भयो । यस सन्दर्भमा संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिव महामहिम श्री उ थास्तको गत १४ जून १९६७ को लुम्बिनीभ्रमण उल्लेखनीय छ । महामहिमलाई उक्त स्थलले निकै प्रभाव पार्‍यो र त्यस पवित्र स्थलको विकास र संरक्षणका लागि तुरुन्तै संयुक्त राष्ट्रसंघबाट केही कार्यहरू गर्नुपर्दछ भन्ने कुरा अनुभव गर्नुभयो ।

लुम्बिनी विकासका संबन्धमा भारतीय सहयोग नियोगले प्रतियोजना तयार पारिसकेको छ । यस योजनामा अझै बढी सुधार ल्याई कार्यान्वित गरी सर्वप्रथम

उक्त स्थलमा एउटा सुन्दर वाटिका, तथा उद्यान आदि बनाउने बारे पनि भारतीय सहयोग नियोगद्वारा कार्यक्रमको तर्जुमा हुँदैछ ।

उक्त स्थलमा भग्नावशेषका रूपमा रहेका स्तूप, विहार र अरू त्यस्तै भग्नस्थलहरू जुन अशोकको स्तंभ र माया-देवीको मन्दिरवरिपरि पनि छन्; तिनीहरू सबैको वर्षा-पछि मर्मत तथा संरक्षण गर्न यस विभागका प्राविधिज्ञ द्वारा प्रारम्भिक कार्यहरू शुरु गरिसकिएको छ ।

रमेशजङ्ग थापा

